

С. С. Дісюк

асп.

науковий керівник: д.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова

ЩОДО ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ЯПОНІЇ

Вивчення історії формування та модернізації джерел міжнародного приватного права Японії дає змогу зрозуміти, як саме та які чинники сприяли їх розвитку та поліпшенню. Результати проведеного дослідження можуть бути використанні в ході вдосконалення кодифікації міжнародного приватного права України.

В Японії галузь міжнародного приватного права базується на декількох джерелах, які впливають на правову систему країни. Спочатку слід зауважити, що японська правова система є унікальною сумішшю західних елементів та східно-азійської етики і звичаїв. З другої половини XIX століття, після реставрації Мейдзі в 1868 році, японська правова система значною мірою спиралася на французькі та німецькі моделі [1, с. 3].

«Хорей» або «Закон про застосування законів у цілому», який є кодексом міжнародного приватного права Японії, був оприлюднений 21 червня 1898 року як Закон № 10 і набув чинності 16 липня того ж року [2, с. 1]. За винятком кількох незначних подальших змін він продовжує діяти до сьогоднішнього дня у своєму первісному вигляді.

Втім, варто зазначити, що за результатами Другої світової війни, після поразки Японії у Другій світовій війні, правова система Японії зазнала значного впливу США. Зокрема, безпосередньо під впливом США, під час окупації, була складена нова Конституція Японії [3], що у подальшому вплинуло на перегляд правових кодексів, у тому числі значною мірою був переглянутий Хорей [4, с. 1].

Окремо слід зауважити, що японська культура та історія також мали великий вплив на формування міжнародного приватного права країни. «Японський юридичний культуралізм» вказує на унікальність та важливість культурних аспектів у правовій системі Японії, включаючи традиційні поняття справедливості, моралі та суспільної відповідальності, які можуть впливати на вирішення

міжнародних спорів. Саме тому, під впливом японської культури та історії, а також міжнародних чинників, Хорей зазнав змін, які вносилися до нього п'ять разів у різний час [4, с. 2].

У 1942 році до Хорея було внесені зміни, згідно з якими фраза «визнання позашлюбної дитини» була замінена на «визнання дитини», оскільки в Цивільному кодексі більше не використовувалося словосполучення «позашлюбна дитина». Наступний перегляд відбувся у 1947 році, коли Хорей мав пристосуватися до змін у Цивільному кодексі, які скасували два інститути шлюбу. Третій перегляд відбувся в 1964 році у зв'язку з ратифікацією Японією «Конвенції про колізії законів, що стосуються форми заповідальних розпоряджень», яка була прийнята Гаазькою конференцією з міжнародного приватного права в 1961 році. Четвертий і п'ятий перегляди відбулися в 1977 і 1980 роках, коли Японія ратифікувала Конвенцію 1956 року про право, що застосовується до аліментних зобов'язань щодо дітей, і Конвенцію 1973 року про право, що застосовується до аліментних зобов'язань [4, с. 2].

Наразі, визнано існування чотирьох джерел міжнародного приватного права Японії: національного законодавства; міжнародних угод, або конвенцій; прецедентного права, або судових рішень; джорі та наукових праць авторитетних вчених [1, с. 1].

Національне законодавство в галузі міжнародного приватного права регулює питання вибору права, що в основному розглядаються в Законах про загальні правила застосування законів; про право, що застосовується до зобов'язань з утримання; про право, що застосовується до форм заповітів; про оборотні інструменти та у Законі про чеки [1, с. 1].

В свою чергу, міжнародна юрисдикція в основному охоплюється трьома законами [1, с. 2]. Зокрема, до цивільних і комерційних справ застосовується Цивільний процесуальний кодекс, а до питань особистого статусу і сімейних справ застосовується Закон про судовий розгляд справ про особистий статус та, відповідно, Закон про розгляд справ про сімейні відносини.

Питання щодо визнання іноземних судових рішень регулюється Цивільним процесуальним кодексом, Законом про судовий розгляд справ щодо особистого статусу та Законом про розгляд справ щодо сімейних відносин, а виконання іноземних судових рішень

регулюється Законом про виконавче провадження у цивільних справах. Альтернативний розгляд міжнародних приватноправових спорів у порядку міжнародного арбітражу регламентовано Законом про арбітраж.

Доцільно зазначити, що на сьогодні Японія ратифікувала сім конвенцій, прийнятих Гаазькою конференцією з міжнародного приватного права [1, с. 2], а саме: Конвенцію з питань цивільного процесу, 1954 року, яка імплементована на національному рівні Законом про спеціальні положення, що стосуються цивільного судочинства на виконання Конвенції з питань цивільного процесу цивільну процедуру та інших конвенцій; Конвенцію про право, що застосовується до аліментних зобов'язань щодо дітей, 1956 року; Конвенцію від про колізії законів, що стосуються форми заповітів, 1961 року, яка імплементована на національному рівні Законом про право, що застосовується до форми заповітів; Конвенцію, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, 1961 року; Конвенцію про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах, 1965 року, яка імплементована на національному рівні Законом «Про спеціальні положення, що стосуються цивільного процесуального представника при виконанні Конвенції з питань цивільного судочинства та інших конвенцій»; Конвенцію про право, що застосовується до аліментних зобов'язань, 1973 року, та Конвенцію про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, 1980 року, яка імплементована на національному рівні Законом про виконання Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

Крім того, Японія приєдналася до кількох міжнародних угод та конвенцій у конкретних сферах, які стосуються вибору права, міжнародної юрисдикції або визнання та виконання іноземних судових рішень. Зокрема, Японія є учасницею Конвенції для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, 1929 року та протоколів до неї; Конвенції про статус біженців, 1951 року; Конвенції про додаткову компенсацію за ядерну шкоду, 1997 року; Конвенції для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень, 1999 року; Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їхньої власності, 2004 року; Міжнародної конвенція про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення

нафтою, 1969 року; Міжнародної конвенція про створення Міжнародного фонду для компенсації збитків від забруднення нафтою, 1971 року.

Щодо питань міжнародного арбітражу, то Японія є учасницею Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень, 1958 року, а також Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами, 1965 року.

Окрім багатосторонніх договорів, Японія уклала двосторонні договори, які регулюють визнання та виконання арбітражних рішень, з низкою країн, включаючи США, Великобританію, КНР, Пакистан, Перу, Сальвадор, Аргентину, Румунію, Польщу, Болгарію та Угорщину [1, с. 3].

Загалом, Японію прийнято вважати країною з континентальною правовою системою, де основним джерелом права є статuti, і хоча судові рішення не вважаються в Японії законом як таким, вони відіграють важливу роль у наданні необов'язкових, але переконливих рекомендацій щодо вирішення подібних справ в майбутньому [1, с. 3].

Особливий інтерес викликає джерело японського права – джорі, яке можна визначити як «загальні принципи права», «принципи розуму», “*naturalis ratio*”, «розумність» або «правило розуму» [1, с. 3].

Джорі може бути покладено в основу вирішення спорів, якщо, наприклад, немає чіткого правила або попереднього судового рішення з певного питання. Також, наприклад, під час вирішення правових питань стосовно агентських відносин, прийняття боргу та взаємозаліку, які не регламентовані положеннями Закону про загальні правила застосування законодавства, суд повинен застосовувати джорі. Іншими словами, джорі виконує функцію заповнення прогалин у японському праві.

Уявляється цікавим, що в наукових працях японських дослідників часто цитуються результати зарубіжних наукових досліджень та судові рішення, винесені у іноземних юрисдикцій, таких як Великобританія, США, ЄС, Німеччина, Франція, Італія та Швейцарія, які розглядаються в рамках джорі, що підлягають застосуванню в конкретній справі [2, с. 3]. Таким чином, наукові праці (доктрина) можуть бути використані для вирішення правових питань, однак судді, як правило, не посилаються на доктринальні праці у своїх рішеннях чи ухвалах.

Отже, на підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що незважаючи на довгу та непросту історію формування та модернізацію міжнародного приватного права під впливом політичних, економічних, культурних чинників, Японія продовжує поліпшувати його не тільки шляхом модернізації національного законодавства, а й шляхом активної участі у міжнародних зносинах.

Список використаної літератури

1. Nishioka K., Nishitani Y. Japanese Private International Law. Hart Publishing. 2021. 336 с.
2. Iwataro Kubo. The will in private International Law of Japan. *The Annals of the Hitotsubashi Academy*. 1952. Vol. 3. No. 1. С. 1–15.
3. Japanese Law Research Guide: Legal System & Statistics. *Library Research Guides*. URL: <https://libguides.uchastings.edu/japan-law/legal-system-stats>.
4. Chin Kim. New Japanese Private International Law: The 1990 Horei. *The American Journal of Comparative Law*. 1992. Vol. 40, No. 1. С. 1–35.